

Оглядове досьє щодо закордонного досвіду особливостей фінансування неурядових організацій*

***Анотація.** В оглядовому досьє розкрито роль неурядових організацій у формуванні політик Європейського Союзу. Висвітлено основні напрями фінансування неурядових організацій Європейським Союзом та відповідальні органи. Проаналізовано правові засади діяльності неурядових організацій та джерел їх фінансування у Великій Британії, Сполучених Штатах Америки, Північній Македонії, Литві, Латвії та Польщі.*

***Ключові слова:** громадянське суспільство, неурядові організації, громадські організації, благодійні організації, джерела фінансування, внески, гранти, податкові пільги, фонди.*

Основна частина

Неурядові організації (далі – НУО) відіграють важливу роль у розвитку демократичного суспільства, виступаючи посередниками між владою та громадянами, захищаючи права і свободи людини, сприяючи розв’язанню соціальних, екологічних, освітніх та інших актуальних проблем суспільства. Їх діяльність базується на ініціативі та участі громадян, що дозволяє ефективно реагувати на потреби суспільства. Однак успішне функціонування таких організацій значною мірою залежить від фінансової підтримки. Фінансування може здійснюватися з різних джерел – зокрема коштом державних і міжнародних грантів, благодійних внесків, пожертв громадян, прибутку від власної діяльності або підтримки з боку бізнесу. Залучення коштів із різних джерел забезпечує незалежність, стійкість та сталість НУО, дозволяючи їм реалізовувати довгострокові проєкти та зберігати довіру суспільства.

1.1. Європейський Союз як основне джерело фінансування НУО в державах-членах та за їх межами.

Договір про Європейський Союз підкреслює важливість відкритої, прозорої та регулярної взаємодії з представницькими асоціаціями та громадянським суспільством, частиною якого є НУО. Хоча прикладами організацій громадянського суспільства є також профспілки, асоціації роботодавців та релігійні установи, особливістю НУО є те, що від них очікується незалежність від впливу уряду. Основними напрямками діяльності НУО є соціальна інтеграція, забезпечення рівних можливостей, гендерна рівність, захист клімату та довкілля, дослідження й інновації, що реалізуються як у межах внутрішньої політики Європейського Союзу (далі – ЄС), так і в контексті його зовнішньої діяльності.

Як зазначає Яцина М., між національним поняттям «громадська організація/об’єднання» та іноземним терміном «неурядова організація» можна умовно поставити знак рівності, що підтверджується аналізом положень Закону

України «Про громадські об'єднання» та низки міжнародних нормативно-правових актів. Водночас поняття НУО є ширшим, тож у багатьох державах поняття «громадська організація/об'єднання» не використовується взагалі¹.

Європейська Комісія підтримує організації громадянського суспільства та їхню роль у формуванні демократичної політики і зміцненні Європи, зокрема шляхом фінансування з бюджету ЄС та коштом різних політичних ініціатив². ЄС вже давно є ключовим джерелом фінансування НУО в державах-членах та за їх межами. Прагнучи сприяти соціальній згуртованості, екологічній стійкості та захисту прав людини, ЄС надає фінансову підтримку організаціям, які відповідають його стратегічним цілям. Це фінансування є можливістю для НУО посилити свій вплив, розширити свою діяльність та впроваджувати інноваційні проекти, спрямовані на розв'язання суспільних проблем. Наразі ЄС зосереджує особливу увагу на розв'язанні глобальних суспільних проблем, зокрема зміни клімату, міграції та соціальної нерівності. Це призвело до створення різних програм фінансування, спрямованих на підтримку ініціатив, що сприяють досягненню цих цілей³.

Приблизно 80 % джерел фінансування ЄС для НУО управляються самими державами-членами ЄС. Кожна держава-член надає детальну інформацію про фінансування та процедури подання заявок на вебсайтах відповідних органів управління. Іншими джерелами фінансування управляє Європейська Комісія або інші органи ЄС.

Фінансування НУО надається за такими напрямками:

✓ *соціальна інтеграція, гендерна рівність та рівні можливості*. НУО, що працюють у цих сферах, можуть скористатися підтримкою Європейського соціального фонду (ESF+). Управління цими коштами здійснюють керівні органи на регіональному рівні або в межах окремої держави-члена ЄС.

✓ *культура та медіа*. Програма «Креативна Європа» підтримує ініціативи, пов'язані з європейським аудіовізуальним, культурним та креативним сектором. Виконання програми «Креативна Європа» координується Європейським виконавчим агентством з питань освіти і культури (далі – EACEA).

✓ *розвиток громадянської позиції та громадської участі*. Програма «Громадянство, рівність, права та цінності» спрямована на захист та просування прав і цінностей Союзу, закріплених у Договорі про функціонування ЄС, Договорі про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. Вона сприяє підтримці та подальшому розвитку відкритих, заснованих на правах, демократичних, рівних та інклюзивних

¹ Яцина М. «Неурядові організації» vs. «громадські організації»: до питання співвідношення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 4 (32). С. 117–123.

² Special report 11/2025: Transparency of EU funding granted to NGOs – Despite progress, the overview is still not reliable. *The website of the European Union*. URL: <https://www.eca.europa.eu/en/publications?ref=SR-2025-11>

³ A Complete Guide to European Union (EU) Funding for NGOs. *Website of the FUNDSFORNGOS*. URL: <https://www2.fundsforngos.org/articles-searching-grants-and-donors/a-complete-guide-to-european-union-eu-funding-for-ngos/>

суспільств, що ґрунтуються на верховенстві права. Програмою також керує ЕАСЕА.

✓ *дослідження та інновації*. НУО можуть подавати заявки на участь у проєктах у межах програми «Горизонт Європа» – основної програми фінансування досліджень ЄС.

✓ *розвиток та гуманітарна допомога*. НУО можуть отримувати фінансування в межах більшості тематичних або регіональних програм, якими керує Генеральний директорат з питань міжнародного партнерства Європейської Комісії (INTRP). НУО також мають право на отримання фінансування для надання гуманітарної допомоги та здійснення діяльності у сфері цивільного захисту населення через Департамент з питань гуманітарної допомоги та цивільного захисту Європейської Комісії (ECHO).

✓ *транспорт, енергетика та інформаційно-комунікаційні технології*. Деякі напрями фінансування програми «Єдиний європейський механізм» (CEF), яка фінансує проєкти, пов'язані з енергетикою, транспортом та ІКТ, відкриті для НУО. Програмою керує Європейське виконавче агентство з питань клімату, інфраструктури та довкілля (CINEA) та Європейське виконавче агентство з питань охорони здоров'я та цифрових технологій (HaDEA)⁴.

1.2. Досвід держав-членів ЄС, Північної Македонії, Великої Британії та США в підтримці та фінансуванні НУО.

У *Північній Македонії* діяльність НУО регулюється Законом про асоціації та фонди⁵, яким визначено порядок створення, реєстрації та припинення діяльності асоціацій, фондів, спілок, іноземних організацій інших організаційних форм у Республіці Північна Македонія, наявні активи та статус організацій, що становлять суспільний інтерес тощо. Організацією у розумінні цього Закону визнається будь-яка асоціація, фонд, спілка, а також будь-яка організаційна форма іноземної організації чи інша форма об'єднання, зареєстрована відповідно до його положень.

Організації отримують кошти для фінансування з різних джерел, що передбачено статтею 48 Закону про асоціації та фонди (схематично зображено на рис. 1).

⁴ Funding opportunities for NGOs. Website of the European Commission. URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding/funding-opportunities-ngos_en

⁵ CONSOLIDATED TEXT Law on Associations and Foundations ("Official Gazette of the Republic of Macedonia" no. 52/2010 and 135/2011). URL: https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Macedonia_maclaw.pdf

Рис. 1. Джерела фінансування НУО в Північній Македонії

Відповідно до статті 49 Закону про асоціації та фонди організації можуть отримувати кошти з бюджету Республіки Македонія, бюджетів муніципалітетів та муніципалітету міста Скоп'є. Уряд Республіки Північна Македонія та ради муніципалітетів, муніципалітету міста Скоп'є та Рада міста Скоп'є визначають умови розподілу та використання таких коштів і затверджують щорічні плани та програми їх розподілу. Зазначені органи публічної влади оприлюднюють інформацію про надані кошти надане фінансування. Організації, які отримали таке фінансування, зобов'язані подати звіт про свою діяльність відповідному компетентному органу.

Відповідно до статті 50 Закону про асоціації та фонди організації використовують кошти для досягнення цілей організації, визначених статутом. Члени органів організації та їхні представники за законом зобов'язані керувати та працювати з належною обачністю та відповідно до принципів належного управління, в інтересах організації, а не власної вигоди, забезпечуючи досягнення її цілей відповідно до закону та статуту. Кошти організації не можуть виплачуватися її членам, засновникам, членам органів, представникам, працівникам або пов'язаним із ними особам, крім випадків, коли член організації є бенефіціаром послуг організації відповідно до цілей, визначених статутом та/або програмою організації. Робота в органах організацій, як правило, є добровільною, а члени органів можуть отримувати компенсацію витрат на проїзд та добові, а також компенсацію за виконання діяльності в органах організації відповідно до закону. Працівники мають право на заробітну плату та надбавки відповідно до законодавства та колективного договору.

Крім того, неурядові організації несуть відповідальність за свої зобов'язання всім своїм майном і коштами. Члени органів таких організацій несуть особисту та необмежену відповідальність за: виконання власних зобов'язань перед організацією; нецільове використання коштів організації; досягнення цілей, заборонених для них як для фізичних осіб; або використання організації як юридичної особи з метою завдання шкоди кредиторам (стаття 51)⁶.

Регуляторні заходи застосовуються однаково до всіх організацій, незалежно від того, чи є їхні цілі політичними, культурними, гуманітарними тощо. Правова база є нейтральною щодо мети організації, за умови, що вона відповідає конституційним засадам. Варто звернути увагу, що в цій державі відсутні спеціальні закони або законодавчі ініціативи, які б передбачали особливі обмеження, зобов'язання чи умови для НУО виключно на підставі отримання ними фінансування від іноземних державних установ⁷.

У *Латвії* НУО створюються у формах асоціацій та фондів. Їх діяльність регулюється Законом про асоціації та фонди⁸. Згідно зі статтею 2 цього Закону асоціація – це добровільне об'єднання осіб, що діє для досягнення зазначеної у статуті мети, за виключенням отримання прибутку. Фонд – це сукупність майна, яке було зібрано за для досягнення визначеної засновниками мети, яка не має прибуткового характеру. Закон передбачає, що асоціації та фонди мають право здійснювати додаткову підприємницьку діяльність виключно для утримання й використання власного майна або для досягнення мети визначеної у статуті. Прибуток від такої підприємницької діяльності може використовуватися виключно для досягнення мети, визначеної у статуті асоціації або фонду, і не може розподілятися між членами асоціації або засновниками фонду (стаття 7). Асоціації та фонди не можуть діяти проти незалежності та територіальної цілісності Латвійської Республіки, а також вчиняти інші дії, які шкодять суспільству (стаття 10).

На діяльність асоціацій та фондів також розповсюджується дія Закону Латвії про організації, що діють в інтересах суспільства⁹. У статті 1 цього Закону зазначається, що суспільно корисна діяльність – це діяльність, яка приносить значну користь суспільству або його частині, особливо якщо вона спрямована на благодійність, захист прав людини та прав особистості, розвиток громадянського суспільства, сприяння освіті, науці, культурі та охороні здоров'я, а також профілактику захворювань, підтримку спорту, захист довкілля, надання допомоги в разі стихійних лих та надзвичайних ситуацій, покращення соціального добробуту суспільства, а особливо бідних та соціально вразливих груп осіб. Таким чином,

⁶ CONSOLIDATED TEXT Law on Associations and Foundations ("Official Gazette of the Republic of Macedonia" no. 52/2010 and 135/2011). URL: https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Macedonia_maclaw.pdf

⁷ ECPD № 6099. Israel. 2025. Regulation of activities of Non-Governmental Organizations receiving funding from foreign state entities. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/1016373>

⁸ Associations and Foundations Law. 30.10.2003. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/81050-associations-and-foundations-law>

⁹ Sabiedriskā labuma organizāciju likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/90822-sabiedriskā-labuma-organizāciju-likums>

асоціації та фонди можуть мати статус організацій, що діють в інтересах суспільства, про що має бути зазначено в їх статутах. Аналогічний статус мають і релігійні організації та їхні установи (далі – релігійні організації) (стаття 3).

Організації, що діють в інтересах суспільства можуть отримувати пожертви. Пожертва в розумінні Закону Латвії про організації, що діють в інтересах суспільства – це майно або фінансові кошти, які особа (донор) без відшкодування, на підставі взаємної угоди, передає організації, що діє в інтересах суспільства для досягнення цілей, зазначених у її статуті, уставі або положенні, і до яких можуть застосовуватися податкові пільги (стаття 9). Пожертва з певною метою є цільовою пожертвою, і вона може бути використана тільки для цілей, передбачених у взаємній угоді. Пожертвування, для якого не визначено ціль використання або щодо якого не укладено письмового договору про передачу, є загальним пожертвуванням і використовується організацією на власний розсуд у межах уставних положень. Крім того, пожертвування не може бути використане для покриття збитків, які виникли в результаті господарської діяльності організації, що діє в суспільних інтересах (стаття 10).

У Латвії існує державна програма підтримки НУО у вигляді спеціального фонду¹⁰ – Фонд інтеграції суспільства (*Sabiedrības integrācijas fonds*, SIF, далі – Фонд). Фонд перебуває під наглядом Прем'єр-міністра та Міністра культури¹¹ та забезпечує ефективну реалізацію політики згуртованості суспільства й надає значну підтримку неурядовому сектору для зміцнення державності та демократії шляхом підтримки освіченого, активного, відповідального, інклюзивного та згуртованого суспільства. Фонд реалізує програми, що фінансуються з державного бюджету, бюджету ЄС та іноземної фінансової допомоги. Основними напрямками діяльності є: підтримка неурядового сектору, меншин, сімей, діаспор, соціально вразливих верств населення та медіа.

У таблиці 1 наведені дані щодо державного фінансування проєктів НУО в Латвії через Фонд¹².

Табл. 1

Рік	Фінансування (євро)
2016	400,000.00
2017	380,000.00
2018	385,696.38
2019	739,330.00
2020	1,097,000.00
2021	1,396,500.00
2022	1,888,088.00

¹⁰ NVO fonds. *Saebidrias integrācijas fonds tīmekļa vietne*. URL: <https://www.sif.gov.lv/lv/nvo-fonds>

¹¹ Evaluation of the activities (results and contributions) of the “NGO Fund” programme funded by the State budget. *Saebidrias integrācijas fonds tīmekļa vietne*. URL: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/2552/download>

¹² Valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” darbības (rezultātu un ieguldījuma) izvērtēšana 2021. *Saebidrias integrācijas fonds tīmekļa vietne*. URL: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/2549/download>

Державна підтримка НУО в Латвії є одним з основних джерел їхнього існування. За даними Латвійської академії культури¹³ в період із 2016 по 2021 роки загалом 494 організації подали заявки на участь у програмі, що становить близько 49 % від загальної кількості НУО. Отримали підтримку та реалізували проєкти 194 організації, що відповідно становить 19 % від їх загальної кількості.

Також деякі НУО можуть отримувати муніципальне фінансування, коли органи місцевого самоврядування самостійно виділяють кошти на розвиток громади. Наприклад, із 2021 року у м. Рига міські організації, які представляють райони, можуть подавати заявки на допомогу у розмірі до 3000 євро.¹⁴

Також Законом Латвії про податок на прибуток підприємств¹⁵ закріплена можливість застосування податкових пільг для осіб, які зробили пожертви до організацій, що діють в інтересах суспільства. Стаття 12 цього Закону визначає види пільг, які особа може обрати.

Отже, основними джерелами фінансування НУО в Латвії є членські внески, пожертви, державні гранти, муніципальне фінансування, підприємницька діяльність (з урахуванням обмежень).

Стаття 7 Закону *Литви* про розвиток неурядових організацій¹⁶ передбачає, що НУО можуть отримувати фінансування шляхом конкурсного відбору з державного або муніципального бюджетів Литовської Республіки для таких цілей:

- 1) посилення їхньої діяльності;
- 2) реалізації цільових проєктів;
- 3) реалізації проєктів із розбудови потенціалу, необхідних для надання державних послуг;
- 4) реалізації Закону про розвиток НУО;
- 5) реалізації угод про стратегічне партнерство між державою та неурядовими організаціями.

Інші форми фінансування НУО в Литві залежать від їхньої організаційно-правової форми. Оскільки НУО можуть бути створені як публічні юридичні особи, фонди, державні установи чи асоціації, законодавством передбачені різні режими їх фінансування. Наприклад, державна установа може отримувати фінансування з різних джерел, таких як власні акціонери, банки чи інші комерційні кредитори. Державна установа також має право отримувати підтримку відповідно до процедури, встановленої Законом про благодійність та підтримку. Зазначений Закон передбачає, що підтримка може надаватися іноземними державами, іноземними фізичними та юридичними особами, а також міжнародними організаціями¹⁷.

¹³ Valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” darbības (rezultātu un ieguldījuma) izvērtēšana. URL: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/2549/download>

¹⁴ Rīgas pašvaldības finansālais atbalsts apkaimju biedrībām. URL: <https://www.riga.lv/lv/atbalsts-apkaimem>

¹⁵ Uzņēmumu ienākuma nodokļa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/292700-uznemumu-ienakuma-nodokla-likums>

¹⁶ Law of the Republic of Lithuania on the Development of Non-Governmental Organizations (current version available only in Lithuanian). URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d1e6be90747611e3b675ad30753d4b1b/asr>

¹⁷ Law on Charity and Support (current version available only in Lithuanian). URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0FF21832A85/asr>

Закон про державні установи передбачає, що керівник державної установи після закінчення фінансового року повинен підготувати та подати на розгляд черговим загальним зборам акціонерів та колегіальному органу управління річну фінансову звітність та звіт про діяльність установи. Якщо державна установа отримала підтримку протягом звітного фінансового року, пояснювальна записка до фінансової звітності також повинна містити інформацію про всі кошти, отримані протягом фінансового року, включаючи отриману фінансову та нефінансову підтримку, їх джерела та використання¹⁸.

Функціонування НУО в **Польщі** ґрунтується, головним чином, на Законі про фонди¹⁹, Законі про об'єднання²⁰ та Законі про діяльність, спрямовану на суспільне благо, та волонтерську роботу²¹. Згідно з останнім до НУО належать не лише об'єднання та фонди, але й інші юридичні особи та організаційні одиниці, які мають некомерційний характер та служать цілям суспільного блага (стаття 3). Ці закони не накладають жодних конкретних зобов'язань чи обмежень щодо фінансування, а отже вони мають загальні зобов'язання щодо прозорості та фінансової звітності. Крім того, фінансування неурядових організацій повинно відповідати вимогам, викладеним у Законі про боротьбу з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, зокрема щодо розкриття інформації про їхніх бенефіціарних власників та звітності про окремі фінансові операції²².

Більшість польських НУО фінансуються через гранти. Гранти – це фінансові ресурси, що надаються організації для реалізації певного проєкту. Вони можуть надходити з приватного сектора (компаній, фізичних осіб, фондів) або з державного (центральных або місцевих органів державної влади). Список організацій, які мають право на отримання грантів, щорічно опубліковується Національним інститутом свободи. Інші способи фінансування польських НУО включають підприємницьку діяльність (наприклад, продаж квитків на благодійний концерт), індивідуальні пожертви, членські внески тощо. Якщо на одній із доступних онлайн-платформ запущено публічну кампанію зі збору коштів, мова йде про соціальне фінансування або краудфандинг. Благодійні аукціони, лоти та збори пожертв мають однаковий правовий статус²³.

Відповідно до статті 23 Закону про діяльність, спрямовану на суспільне благо, та волонтерську роботу НУО зобов'язані подавати щорічні звіти про свою

¹⁸ ECPRD № 6099. Israel. 2025. Regulation of activities of Non-Governmental Organizations receiving funding from foreign state entities. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/1016373>

¹⁹ USTAWA z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19840210097/U/D19840097Lj.pdf>

²⁰ USTAWA z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19890200104/U/D19890104Lj.pdf>

²¹ USTAWA z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20030960873/U/D20030873Lj.pdf>

²² USTAWA z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000723/U/D20180723Lj.pdf>

²³ Wszystko, co musisz wiedzieć o NGO. Fundacjarc strona internetowa. URL: <https://fundacjarc.org.pl/baza-wiedzy/jakie-sa-zrodla-finansowania-organizacji-pozarzadowych/>

діяльність, а також річну фінансову звітність, які мають бути оприлюднені таким чином, щоб зацікавлені сторони могли ознайомитися з ними, зокрема шляхом розміщення їх на вебсайті Національного інституту свободи, в Бюлетені публічної інформації та на вебсайті НУО.

У Польщі не існує чітких вимог щодо отримання попереднього дозволу уряду на залучення іноземного фінансування НУО. Також немає загальних заборон чи обмежень на отримання такого фінансування, за винятком випадків, коли воно пов'язане з незаконною діяльністю або порушує вимоги Закону про боротьбу з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму. Важливо зазначити, що відповідно до статті 17 Закону від 15 лютого 1992 року про податок на прибуток підприємств, доходи, отримані платниками податків від іноземних урядів, міжнародних організацій або міжнародних фінансових інституцій із фондів безповоротної допомоги, звільняються від оподаткування. Це стосується, зокрема, коштів, наданих у межах рамкових програм ЄС із досліджень, технологічного розвитку та демонстраційної діяльності, а також програм НАТО – за умови, що така допомога надається на підставі односторонньої декларації або угод, укладених відповідними польськими органами: Радою Міністрів, уповноваженим міністром, урядовими установами або виконавчими органами. Це положення Закону також застосовується в тих випадках, коли такі кошти перераховуються через державний орган, уповноважений розподіляти безповоротну іноземну допомогу бенефіціарам²⁴.

У **Великій Британії** основним нормативним актом у сфері діяльності НУО є Закон про благодійність²⁵, відповідно до якого будь-яка установа, створена з метою здійснення некомерційної громадської діяльності, є благодійною установою. Перелік цілей, що визначені як благодійні у Великій Британії, відображено на рис. 2.

²⁴ ECPRD № 6099. Israel. 2025. Regulation of activities of Non-Governmental Organizations receiving funding from foreign state entities. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/1016373>

²⁵ Charities Act 2011. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/25/contents>

Рис. 2. Перелік цілей, які визначені як благодійні за законодавством Великої Британії

Всі ці види діяльності традиційно притаманні саме НУО, однак у законодавстві Великої Британії такі організації мають назву «благодійна установа».

НУО можуть фінансуватись із різних джерел, але вони зобов'язані проводити належні перевірки, щоб підтвердити особу-донора, перевірити законність та придатність пожертв, донорів та інших осіб, з якими вони працюють, а також використовувати кошти лише за цільовим призначенням. НУО повинні оцінювати та керувати ризиками, пов'язаними з діяльністю зі збору коштів, адже можуть стати об'єктами шахрайства, крадіжки, хабарництва та корупції, відмивання грошей, ухилення від сплати податків, зловживань, експлуатації або інших форм незаконності та неетичної поведінки.

У 2016 році у Великій Британії був створений незалежний регулятор із питань збору коштів (*Fundraising Regulator*, далі – регулятор)²⁶. Регулятор фінансується коштом добровільних внесків НУО, які складають більше ніж £100,000 щорічно на благодійні цілі. Водночас приєднатися до фінансування можуть будь-які НУО, сплативши адміністративний збір.

Одним з основних досягнень вказаного регулятора є розробка Кодексу практики збору коштів (далі – Кодекс)²⁷. Кодекс встановлює правила ведення благодійної діяльності, фандрайзингу та порядку фінансування НУО. Основні цілі Кодексу полягають у: запровадженні сталих і високих стандартів у сфері фандрайзингу; інформуванні благодійних організацій про можливі способи

²⁶ About us. Website of the Fundraising Regulator. URL: <https://www.fundraisingregulator.org.uk/about-us>

²⁷ Code of Fundraising Practice. URL: <https://www.fundraisingregulator.org.uk/sites/default/files/2025-05/Fundraising%20Regulator%20-%20Code%20of%20Fundraising%20Practice.pdf>

залучення коштів; формуванні відкритого інформаційного простору, заснованого на прозорості, чесності та взаємоповазі між фандрайзерами та громадами.

Важливо зазначити, що Кодекс не є класичним нормативно-правовим актом, а є лише загальним рекомендаційним стандартом для всіх благодійних організацій у Великій Британії. Кодекс регламентує етичну поведінку у сфері фандрайзингу, зокрема: визначає обов'язки благодійних організацій; встановлює правила обробки персональних даних і пожертв; регулює взаємодію з третіми сторонами (волонтерами, агентствами, підрядниками тощо). Наприклад, стаття 2.2.2 Кодексу передбачає обов'язкове проведення благодійною організацією ретельної перевірки (*due diligence*) кожного потенційного донора, включаючи підтвердження його права здійснювати пожертви тощо. Водночас стаття 7.3.1 забороняє застосування нав'язливих або маніпуляційних технік у роботі з донорами тощо. Отже, цей Кодекс є узагальненням правил етичної поведінки та практичних інструкцій щодо здійснення фандрайзингу.

У Великій Британії функціонують три основні регуляторні органи у сфері благодійності: Комісія з благодійності Англії та Уельсу (*Charity Commission for England and Wales*), Управління з регулювання благодійної діяльності Шотландії (*Office of the Scottish Charity Regulator – OSCR*), Комісія з благодійності Північної Ірландії (*Charity Commission for Northern Ireland*). Ці органи здійснюють реєстрацію та нагляд за діяльністю благодійних організацій на відповідних територіях, забезпечуючи прозорість і зміцнення довіри громадськості до благодійного сектору. Зокрема, Комісією з благодійності Англії та Уельсу було розроблено та опубліковано керівництво «Внутрішній фінансовий контроль для благодійних організацій» (*Internal Financial Controls for Charities*)²⁸, в якому міститься детальне роз'яснення щодо основних засад фінансового контролю, операційних ризиків, методики застосування, наслідків порушень законодавства тощо. Також у Великій Британії діє Єдиний реєстр благодійних організацій (*Register of Charities*), який надає відкритий доступ до інформації про статус реєстрації, джерела доходів та інші ключові відомості про благодійні установи²⁹. Крім регуляторної інфраструктури, у Великій Британії діє низка державних програм підтримки благодійного сектору, зокрема через механізми грантового фінансування. Так, наприклад, організація «The National Lottery Community Fund»³⁰ фінансується Департаментом культури, медіа та спорту Уряду Великої Британії та щороку розподіляє понад 500 млн фунтів стерлінгів на підтримку НУО.

У 2021–2022 роках НУО у Великій Британії отримали 69,1 млрд фунтів

²⁸ Guidance for Internal financial controls for charities. Updated 27 November 2024. *Website of the Charity Commission for England and Wales*. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/internal-financial-controls-for-charities-cc8/internal-financial-controls-for-charities>

²⁹ Register of Charities. *Website of the Charity Commission for England and Wales*. URL: <https://register-of-charities.charitycommission.gov.uk/en/>

³⁰ The National Lottery Community Fund. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/the-national-lottery-community-fund>

стерлінгів із різних джерел фінансування. Громадськість залишається найбільшим джерелом доходу НУО, забезпечуючи 48 % загального обсягу надходжень. Ця категорія включає добровільні пожертви, спадщину та доходи від торговельної діяльності, зокрема благодійні магазини та членські внески. Другим за обсягом джерелом фінансування є уряд, який забезпечує 26 %. Ця категорія включає державні гранти, контракти та плату за надані послуги. Хоча державні доходи залишаються значними, вони зменшилися у 2020–2021 роках з 30% до 26%.

Інші важливі джерела доходу включають: добровільні пожертви (12 %); інвестиції (9 %); пожертви від приватного сектора (3 %); Національна лотерея (1 %) ³¹. На рис. 3 у вигляді діаграми представлено відсоткове співвідношення джерел доходів НУО у Великій Британії за 2021–2022 роки.

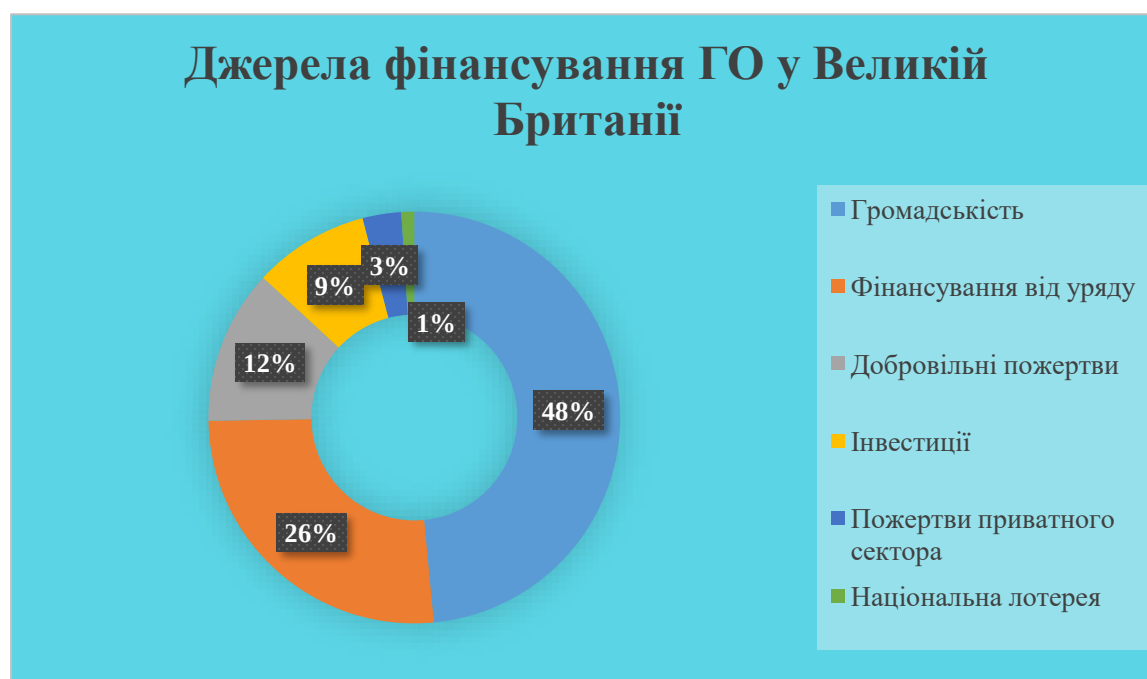

Рис. 3. Джерела доходів НУО за 2021-2022 рр.

У Великій Британії також передбачено механізм податкових пільг для осіб, які здійснюють благодійні внески. Основним податковим законом ³² передбачено зменшення податкового навантаження для платників, які надають підтримку зареєстрованим благодійним організаціям. Таким чином, держава стимулює підтримку НУО.

Варто наголосити, що у 2023 році у Великій Британії був прийнятий Закон про національну безпеку ³³. Як зазначено в пояснювальній записці до цього Закону ³⁴

³¹ Where do voluntary organisations get their income from? Website of the the National Council for Voluntary Organisations. URL: <https://www.ncvo.org.uk/news-and-insights/news-index/uk-civil-society-almanac-2024/financials/where-do-voluntary-organisations-get-their-income-from/#type-of-income>

³² Income Tax Act 2007. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/3/part/8/chapter/2>

³³ National Security Act 2023. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/32/contents>

³⁴ Explanatory Memorandum to the National Security Act 2023. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2025/408/pdfs/ukxiem_20250408_en_001.pdf

його метою є унеможливити ворожі дії з боку іноземних держав, шляхом посилення спроможності державних органів та розвідувальних служб ефективно нейтралізовувати потенційні загрози, пов'язані з іноземним впливом. Цей закон був прийнятий відповідно до рекомендацій, викладених у Доповіді Національного комітету з розвідки та безпеки щодо Російської Федерації, та є інструментом захисту демократії й національних інтересів Великої Британії³⁵.

Закон про національну безпеку поширюється як на комерційні, так і на благодійні установи. Згідно з цим Законом установи, які керуються іноземною державою, отримують від неї інструкції, здійснюють комунікацію з іноземними суб'єктами, поширюють кошти серед громадян Великої Британії (перелік не є вичерпним, у Законі наданий детальний опис та визначення різних видів діяльності), зобов'язані зареєструватись у відповідних державних органах державної влади. Водночас в окремі категорії виділені установи, які займаються політичною діяльністю та установи, які здійснюють інші види діяльності. Усі установи, пов'язані з іноземними державами, мають надавати інформацію до органів державної влади про свою діяльність, зміни у своїй діяльності, про свої зв'язки з іноземними державами, а також іншу інформацію, яка може бути додатково витребувана відповідним державним органом.

Варто відзначити, що у Великій Британії співпраця між державою та НУО в найближчій перспективі буде ґрунтуватись на Угоді між НУО та урядом, яка наразі перебуває на етапі впровадження. Цей документ є результатом масштабного процесу консультацій, проведеного у 2024 році за участі понад 1200 інститутів громадянського суспільства, а також представників місцевих і центральних органів державної влади. На рис. 4 представлено категорії суб'єктів, які належать до інститутів громадянського суспільства у Великій Британії³⁶.

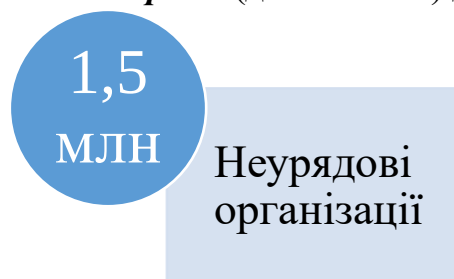
³⁵ Intelligence and Security Committee of Parliament. Russia. Presented to Parliament pursuant to section 3 of the Justice and Security Act 2013 Ordered by the House of Commons to be printed on 21 July 2020. URL: https://isc.independent.gov.uk/wp-content/uploads/2021/01/20200721_HC632_CCS001_CCS1019402408-001_ISC_Russia_Report_Web_Accessible.pdf

³⁶ Guidance for Civil Society Covenant. Website of the UK Government. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/civil-society-covenant/civil-society-covenant>

Рис. 4.

У *Сполучених Штатах Америки* (далі – США) діє приблизно 1,5 млн НУО.

Ці НУО здійснюють широкий спектр діяльності, включаючи політичну адвокацію з таких питань, як зовнішня політика, вибори, довкілля, охорона здоров'я, права жінок, економічний розвиток тощо. Вони часто розробляють та розглядають нові підходи до розв'язання соціальних та економічних проблем, які уряд не може подолати самотійно. До них належать: волонтерські організації, що базуються на спільній релігійній вірі; профспілки; групи, що допомагають вразливим людям, таким як бідні або інваліди; групи, що прагнуть розширити можливості молоді або маргіналізованих груп населення. Їхні джерела фінансування відображені на рис. 5.

Джерела фінансування неурядових організацій в США

Рис. 5. Джерела фінансування НУО в США

У законодавстві США не передбачено заборон на отримання іноземного фінансування НУО, незалежно від того, чи надходять кошти від урядів чи з неурядових джерел. Багато НУО в США мають статус організацій, звільнених від сплати державних та федеральних податків. Такий правовий статус полегшує НУО діяльність як некомерційних організацій, оскільки вони не повинні сплачувати податок на дохід, який вони отримують. Якщо НУО хоче отримати звільнення від оподаткування прибутку від федерального уряду США, вона має подати відповідну заявку до Податкової служби США (*Internal Revenue Service, IRS*). Загалом, неурядові організації, створені виключно з освітньою, релігійною, благодійною, науковою метою, а також для забезпечення громадської безпеки, розвитку літератури або окремих некомерційних видів спорту, які не беруть участі в партійно-політичній діяльності (зокрема не підтримують кандидатів на виборах і не намагаються впливати на зміну законодавства), можуть вважатися такими, що відповідають вимогам некомерційного статусу та отримати право на звільнення від сплати податків³⁷.

Так, до переліку видів діяльності НУО, які не оподатковуються належать: релігійна; освітня; наукова; літературна; спортивна; діяльність із запобігання насильства щодо дітей або тварин³⁸. Організації, які створені для здійснення таких видів діяльності, є благодійними організаціями. З наведеного можна зробити висновок, що в США, як і у Великій Британії, держава сприяє діяльності НУО. Водночас у США передбачено обов'язок кожної НУО, звільненої від

³⁷ Non-Governmental Organizations (NGOs) in the United States. Fact Sheet. Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor January 20, 2025. *Website of the United States Government*. URL: <https://www.state.gov/bureau-of-democracy-human-rights-and-labor/releases/2025/01/non-governmental-organizations-ngos-in-the-united-states>

³⁸ Exemption requirements - 501(c)(3) organizations. *Website of the United States government*. URL: <https://www.irs.gov/charities-non-profits/charitable-organizations/exemption-requirements-501c3-organizations>

оподаткування, подавати щорічну декларацію із зазначенням усіх доходів та витрат³⁹.

У 2001 році у відповідь на терористичні атаки в США був прийнятий Патріотичний акт (*USA PATRIOT Act*), метою якого є захист національної безпеки та посилення антитерористичного контролю в усіх сферах, включно з діяльністю неурядових організацій. Цим Актом, зокрема, встановлені вимоги щодо звітності всіх організацій про іноземне фінансування. У Акті прямо зазначається, що терористичні угруповання можуть використовувати благодійні організації для вчинення ворожих дій проти США. Крім того, Виконавчий наказ № 13224, виданий Президентом США,⁴⁰ забороняє фінансування осіб або організацій, пов'язаних із тероризмом.

Узагальнення позицій (висновки)

ЄС визнає роль НУО як важливий складник громадянського суспільства та активно підтримує їх через фінансування, зокрема через низку спеціалізованих програм, таких як ESF+, «Креативна Європа», «Горизонт Європа», CEF та інші. Крім того, ЄС розглядає НУО як інструмент реалізації власних стратегічних пріоритетів як у внутрішній, так і в зовнішній політиці. Основні напрями фінансування охоплюють: соціальну інклюзію, права людини, культуру, науку й інновації, гуманітарну допомогу та інфраструктурний розвиток. Така підтримка дозволяє НУО розширювати свій вплив, посилювати участь у формуванні публічної політики та реалізовувати проекти, що відповідають цінностям ЄС.

Порівняльний аналіз визначення НУО та джерел їх фінансування в різних державах представлений у табл. 2.

Табл. 2

Держава	Визначення неурядової організації	Джерела фінансування
Північна Македонія	будь-яка асоціація, фонд, спілка, а також будь-яка організаційна форма іноземної організації та будь-яка інша форма об'єднання, зареєстрована відповідно до законодавства	членські внески; початковий капітал засновників; благодійні внески; пожертвування; подарунки (у формі грошей, товарів, майнових прав); спадщина; підприємницька діяльність; орендна плата та лізинг; доходи від інвестицій, дивідендів, процентних ставок, позик тощо відповідно до закону або статуту
Латвія	асоціація – добровільне об'єднання осіб, що діє для досягнення зазначеної у статуті мети, за виключенням отримання прибутку; фонд – це сукупність майна, яке було зібрано для досягнення конкретної мети,	членські внески; пожертви; державні гранти; муніципальне фінансування; підприємницька діяльність (з урахуванням обмежень)

³⁹ 26 U.S. Code § 6033 - Returns by exempt organizations. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/6033>

⁴⁰ Executive Order 13224. URL: <https://www.state.gov/executive-order-13224>

	визначеної засновниками, яка не має прибуткового характеру	
Литва	неурядові організації – незалежні від держави або самоврядних установ та органів нижчого рівня організації, що повинні діяти на благо громадськості або її групи та не можуть мати політичних чи релігійних цілей	державний або муніципальний бюджет; акціонери; банки чи інші комерційні кредитори; підтримка іноземних держав, іноземних фізичних та юридичних осіб, міжнародних організацій
Польща	юридичні особи або суб'єкти господарювання без статусу юридичної особи, створені відповідно до законодавства, включаючи фонди та асоціації; НУО діють на некомерційній основі	пожертви від компаній та фізичних осіб, фондів; гранти центральних або місцевих органів державної влади; підприємницька діяльність (наприклад, продаж квитків на благодійний концерт); індивідуальні пожертви; членські внески; соціальне фінансування або краудфандинг (благодійні аукціони, лоти та збори пожертв)
Велика Британія	будь-яка установа, створена з метою здійснення некомерційної громадської діяльності, є благодійною установою	пожертви фізичних та юридичних осіб; спадщина та доходи від підприємницької діяльності, такої як продаж у благодійних магазинах; членські внески; державні гранти, контракти та плата за послуги; інвестиції; Національна лотерея
США	організації, що базуються на спільній релігійній вірі, профспілки, групи, що допомагають вразливим людям, таким як бідні або інваліди, та групи, що прагнуть розширити можливості молоді або маргіналізованих груп населення	пожертви від приватних осіб (американських чи іноземних), комерційних компаній приватного сектору, благодійних фондів або гранти від федерального, штатного чи місцевого уряду

На рис. 6 наведено огляд, які держави-члени ЄС мають власне правове визначення НУО⁴¹.

⁴¹ A Complete Guide to European Union (EU) Funding for NGOs. Website of the FUNDSFORNGOS. URL: <https://www2.fundsforngos.org/articles-searching-grants-and-donors/a-complete-guide-to-european-union-eu-funding-for-ngos/>

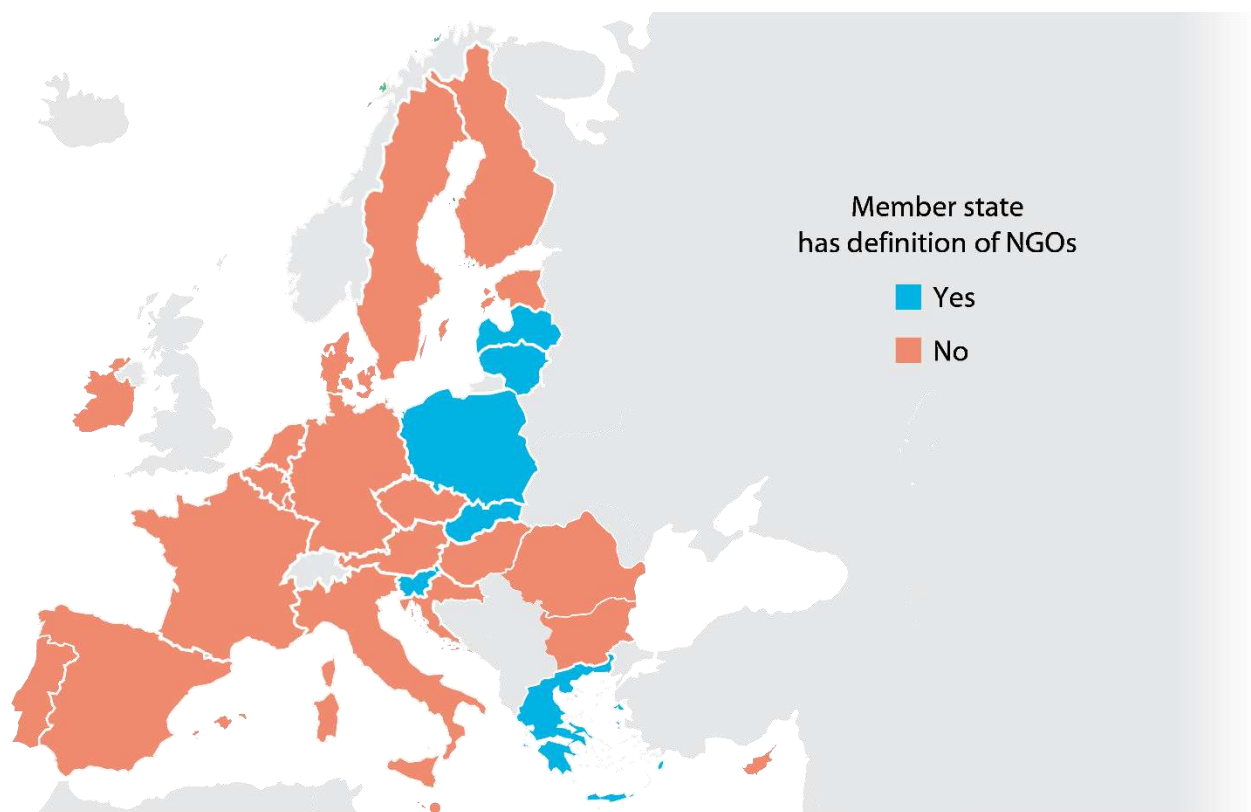

Рис. 6. Наявність законодавчого визначення НУО в державах-членах ЄС

Аналіз визначень, наведених у законодавстві досліджуваних держав свідчить про наявність низки спільних характеристик НУО:

- усі держави визначають НУО як некомерційні організації, діяльність яких має суспільно корисну мету;
- НУО є незалежними від уряду (хоч можуть взаємодіяти з ним) та діють в інтересах суспільства або окремих його груп;
- типовими правовими формами НУО є асоціації, фонди, об'єднання, благодійні організації тощо.

Спільними джерелами фінансування є: пожертви, членські внески, державні гранти, іноземна підтримка, підприємницька діяльність, краудфандинг тощо.

У більшості держав існують податкові пільги для донорів та/або самих НУО. Водночас фінансова звітність та цільове використання коштів є ключовими умовами для отримання фінансування.

Варто зазначити, що протягом останніх років у світі набула поширення практика посилення законодавчого регулювання діяльності НУО. Таке регулювання охоплює різні аспекти, насамперед спрямовані на забезпечення прозорості іноземного фінансування НУО. Основна мета цих заходів – захист національних інтересів від потенційного політичного впливу іноземних держав. У деяких випадках НУО, що фінансуються іноземними установами, можуть розглядатись як іноземні агенти, які приховано здійснюють певну діяльність,

користуючись тим, що в більшості країн створено сприятливі правові умови для реєстрації НУО та передбачено податкові чи інституційні пільги. З огляду на це в окремих державах були прийняті спеціальні закони, які регламентують діяльність НУО та умови їх фінансування, зокрема у Великій Британії.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

При підготовці матеріалів використано інформацію із бази ECPRD. Відповідні матеріали не призначені для користування у власних наукових дослідженнях.